

EDUCATIEVE PROPAGANDA: HET CHINESE STRIPVERHAAL ONDER MAO

Barbara Vos

Samenvatting

72 — *Het maoïstische stripverhaal gaat terug op Lianhuanhua ('verbonden serie afbeeldingen'), de benaming voor het stripverhaal die de Chinezen zelf gebruiken. Dat zou dateren uit de jaren 1920. Het wijkt vormelijk sterk van het ons bekende type: één afbeelding per pagina en bijhorende tekst onder de prentjes. Tekstballonnen zijn nauwelijks aanwezig. Nog belangrijker zijn de inhoudelijke verschillen. Waar het bij het westerse stripverhaal om ontspanning draait, gaat het bij het maoïstische type om indoctrinatie. Het fantastische element, dat we dikwijls terug vinden in de westerse strips (bijvoorbeeld magie, tijdreizen, bovennatuurlijke gebeurtenissen), ontbreekt volledig. De gewenste waarden en normen worden naar voor geschoven, voorbeelden van wenselijk gedrag worden gepresenteerd.*

Overal waren de verhaaltjes verkrijgbaar, ze werden in grote oplagen gedrukt en relatief goedkoop over het land verspreid. De mensen werden actief aangemoedigd de strips te lezen. Hadden deze verhaaltjes effect op de Chinese bevolking? We mogen veronderstellen van wel. Tot op de dag van vandaag is het Chinese regime sterk bezig met het controleren van de gedachten van haar bevolking.

Inleiding

Bessie, Suske en Wiske, De Rode Ridder, Jommeke, Nero... We zijn allemaal opgegroeid met een stapeltje stripverhalen op de achtergrond. Dikwijls behoorde het tot één van de eerste zaken die we konden lezen en bij velen

groeide het bezit van enkele stripverhalen uit tot een echte verzamelwoede.

Wat echter aan de meesten van ons voorbij gaat, is het feit dat ook andere culturen een traditie van stripverhalen kennen. In dit artikel zouden we onze focus op het maoïstische China willen richten.

Verschillen tussen het westerse en het maoïstische stripverhaal

Vooraleer we in het maoïstische stripverhaal duiken, moeten we de westerse definitie van het stripverhaal verlaten. Wat zijn de traditionele elementen aanwezig in het westerse stripverhaal, die we moeten laten varen als we het Chinese stripverhaal willen begrijpen?

1. De bladzijde is onderverdeeld in afzonderlijke vakjes.
2. De vakjes zijn ingevuld met tekeningen en tekstballonnetjes.
3. De tekeningen vormen een samenhangend verhaal met ontspanning als doeleinde.

Het maoïstische stripverhaal ziet er dus niet uit zoals het westerse. De eerste twee genoemde kenmerken handelen allebei over de vorm van het stripverhaal, dus we zullen deze samen bespreken.

Het maoïstische stripverhaal is geen A4-boekje met verschillende prentjes op één bladzijde. Het gaat om rechthoekige bundeltjes met een omslag in kleur. Het bundeltje bestaat uit bladzijden met telkens één afbeelding, telkens in zwart-wit.

Bovendien zijn tekstballonnen nauwelijks aanwezig in het verhaal. Het gaat eigenlijk om een serie prentjes waarbij de bijhorende tekst onder de prentjes wordt geplaatst. Het is zelfs mogelijk het volledige verhaal te volgen door enkel de tekst te lezen en niet naar de prentjes te kijken. Slechts af en toe wordt een klein tekstballonnetje aan de prent toegevoegd. Bij een westers stripverhaal is dit doorgaans helemaal anders. Deze zaken moeten we in het achterhoofd houden als we een maoïstisch stripverhaal willen herkennen. Hieraan moeten we bovendien het feit toevoegen dat sommige strips geen tekeningen bevatten, maar foto's. In dat geval hebben we een soort van "fotoverhaal" met daaronder de bijhorende tekst.

Ten slotte komen we bij het derde kenmerk. Het maoïstische stripverhaal heeft zeker niet ontspanning als doel van het lezen van het verhaal. Het doel is duidelijk educatief-propagandistisch. Het is dan ook dit element dat we uitvoerig in dit artikel aan bod zullen laten komen aan de hand van enkele specifieke verhalen.

De figuur Mao Tse-Tung

Voor we met de stripverhalen zelf aan de slag gaan, mag een korte introductie van Mao niet ontbreken. Mao leefde van 1893 tot 1976 en oefende een ongeziene dictatoriale invloed uit op het China van de twintigste eeuw¹. Ondanks het feit dat deze man al meer dan dertig jaar geleden is overleden, draagt de Chinese bevolking van vandaag nog steeds de sporen van zijn dictatuur. Onder zijn beleid stierven miljoenen mensen, waardoor Mao dikwijls in één adem wordt genoemd met Hitler en Stalin. Terreur, geweld, propaganda, brainwashing, indoctrinatie, heropvoeding en zelfkritiek zijn de middelen die Mao inzette om zijn politieke doelen te bereiken. Soms slaagde hij hierin, maar de schade die hij aan het land en de bevolking toebracht waren desastreus. We denken dan aan de Grote Sprong Voorwaarts, de Grote Musencampagne, de Laat Honderd Bloemen Bloeien-Campagne en de Culturele Revolutie. Elke keer lagen ideologische motieven ten grondslag om China tot de ideale communistische staat om te vormen.

Waarom het stripverhaal als propagandamiddel?

Mao was uiteraard niet de bedenker van het Chinese stripverhaal. Het maotistische stripverhaal kende voorgangers. Lianhuanhua (wat letterlijk 'verbonden serie afbeeldingen' betekent), de benaming voor het stripverhaal die de Chinezen zelf gebruiken, zou terug dateren uit de jaren 1920².

Mao beriep zich bovendien niet alleen op het stripverhaal om het grote publiek te bereiken. Er is natuurlijk het overbekende 'Rode Boekje'³, maar ook tal van andere geschriften waarvan het Chinese volk werd verwacht die te bestuderen⁴. Het stripverhaal had echter een aantal interessante voordelen op de "gewone" propagandistische literatuur. Het formaat en het volume is een eerste voordeel. De bundeltjes zijn klein en de verhaaltjes lezen gemakkelijk en snel. De toegankelijkheid is een tweede voordeel. Deze boekjes waren niet alleen op verschillende plaatsen verkrijgbaar (bijvoorbeeld in warenhuizen, scholen en boekhandels, in dorpsbazaars, in de eetzaal van grote bedrijven), maar ze werden bijvoorbeeld ook op treinen in bruikleen uitgedeeld. Ze konden zowel onder kinderen als aan volwassenen verdeeld worden. Gino Nebiolo getuigt hiervan in de late jaren '60 - begin jaren '70 van de vorige eeuw⁵. De theeschenker op zijn nachttrein deelde ze uit aan de (volwassen) reizigers. Wanneer iemand klaar was met zijn boekje, wisselde hij het met dat van iemand anders om dat uit te lezen. Elke reiziger las de boekjes. Niemand negeerde ze of legde ze opzij voordat ze uitgelezen waren. Maar waarom?

Uit de inhoud blijkt duidelijk dat ontspanning niet het doeleinde van het maotistische stripverhaal is. Dit blijkt bijvoorbeeld uit de afwezigheid van grappige of fantastische elementen in het verhaal, zoals Nebiolo terecht opmerk-

te. In geen enkel verhaal komt een grap of een komisch element voor. Geen practical jokes, woordspelletjes, slap stick, komische misverstanden of andere zaken die de lezer aan het lachen zouden kunnen brengen. Ook het fantastische element dat we dikwijls terug vinden in de westerse stripverhalen (bijvoorbeeld magie, tijdreizen, bovennatuurlijke gebeurtenissen) ontbreekt volledig. Waar gaat het dan wel om? Om de realiteit, of ten minste de wenselijke realiteit uitgebeeld door de maoïstische idealen. Enkele voorbeelden.

Afb. 1: Het Rode Vrouwendetachment

In 'Op het spoor van de misdaad' gaat de douanebeambte Li Ming-kang achter slechteriken aan die een elektrische centrale willen opblazen. Dankzij zijn doorzettingsvermogen, eerlijkheid en zijn dienst aan de gemeenschap kan hij het onheil voorkomen. Een happy end en het zegevieren van de nagestreefde idealen zijn een must. Op deze manier krijgen deze strips een voorbeeldfunctie voor de lezers. Telkens toont men duidelijk wat het negatieve en wat het positieve gedrag is. Bijvoorbeeld in 'Het rode Vrouwendetachment' worden de lezers dikwijls met maoïstische waarden om de oren geslagen. De onderstaande uittreksels zetten toewijding aan de partij, strijdvaardigheid en uiteindelijk zelfopoffering in de verf:

"Tjioeng-hwa en Hoeng-lien werken hard aan hun klassenbewustzijn. Ze verlangen vurig om lid te worden van de partij. In hun aanvragen tot toetreding zeggen ze: 'Ik wil strijden totdat de emancipatie van de arbeidersklasse is voltooid!'"

"'Kameraden' roept Tjioeng-hwa, 'de organisatie van de partij bestaat voort. Wij moeten de taak die door de martelaren voltooid is gelaten ten einde voe-

ren en onvermoeid doorvechten!”

“Binnen enkele seconden is Hoeng door de vlammen omhuld en sterft als held. Tjioeng-hwa heeft vanaf de heuveltop alles gezien, maar ze kan niets doen. Elke poging tot ingrijpen zou de opdracht in gevaar brengen. “

Afb. 2: Lei Fêng

Lei Fêng

Eén van de mooiste voorbeelden is het (foto)stripverhaal ‘Lei Fêng’⁶. Lei Feng is een historische figuur⁷. Hij was een soldaat van het Volksbevrijdingsleger. Hij staat bekend als één van de meest voorbeeldige figuren onder het maöistische regime. In het stripverhaal worden zijn deugden uitvergroot: hij is onbaatzuchtig en staat voortdurend in dienst van de maatschappij. Het verhaal is heel simpel en een plot ontbreekt. Het gaat eigenlijk om een opsomming van de daden van deze voorbeeldige soldaat. Dit betekent niet dat het verhaal biografisch of historisch correct is. Werkelijkheid en propaganda zijn hier niet te onderscheiden. Bovendien is het doel niet de verheerlijking van Lei Fêng, maar het aanzetten van anderen tot het uitoefenen van dezelfde gedragingen en gedachten als Lei Fêng. Op de cover bijvoorbeeld zien we een afbeelding van de acteur die Lei Fêng vertolkt in het (foto)stripverhaal.

Er bestaat geen twijfel over wat hij aan het doen is: hij bestudeert de geschriften van Mao. Daar draait het ook om: het in praktijk brengen van de filosofie van Mao. Dit wordt ook letterlijk uitgedrukt op de laatste pagina van het verhaal:

“Het water heeft een bron, de bomen hebben wortels, de bron en de wortels van de geest van Lei Fêng zijn de gedachten van Mao Tse-Tung, de leidsman

van de partij. Dat allen zich het devies van kameraad Lei Fêng steeds voor ogen mogen houden: studeren voor het volk, zich in dienst stellen van het volk, voor het volk strijden tot het einde."

Hoe weten we zeker dat het niet om de figuur Lei Fêng gaat, maar om zijn gedragingen? Verschillende voorbeelden uit het verhaal tonen dit aan. Wanneer Lei Fêng op zijn vrije dag op een bouwplaats gaat helpen, wil men natuurlijk weten wie hij is. Hij geeft zijn naam echter niet. Ook wanneer hij een oudere dame met een klein kind helpt bij hun tocht naar het dorp Tsjoe, vertelt hij zijn naam niet. Wanneer hij op een ander moment honderd juan schenkt aan een dorp dat getroffen is door overstromingen, doet hij dat anoniem. Wanneer Lei Fêng uiteindelijk om het leven komt (uiteraard tijdens het vervullen van zijn plicht), wordt weinig aandacht besteed aan hoe hij precies is overleden. In het (foto)stripverhaal wordt direct ingepikt op een ander personage voor wie Lei Fêng een voorbeeld was: Wang Ta-li. Hij heeft van Lei Fêng geleerd en zet zijn goede gedragingen verder. De nadruk ligt dus telkens op het wenselijke gedrag en niet op de persoon die het uitvoert.

Conclusie

Het maoïstische stripverhaal is een onmisbaar element als we de volkscultuur van China uit de vorige eeuw willen bestuderen en de volkscultuur van het huidige China willen begrijpen. Niet alleen worden de gewenste waarden en normen via deze strips naar voor geschoven, maar er worden tevens voorbeelden van wenselijk gedrag voorgesteld.

Voor iedereen die geïnteresseerd is in de geschiedenis van het stripverhaal, is de Chinese variant een welkome verrassing. We mogen echter niet uit het oog verliezen dat het maoïstische stripverhaal niet aan dezelfde vormvereisten voldoet als het westerse stripverhaal. Hierdoor werd het Chinese stripverhaal in het verleden wel eens over het hoofd gezien. Nog belangrijker dan de vormkenmerken zijn de inhoudelijke aspecten. Deze konden onmogelijk nog meer verschillen van de westerse tegenhanger. De doelstelling is dan ook helemaal anders. Waar het bij het westerse stripverhaal om ontspanning draait, gaat het bij het maoïstische stripverhaal om indoctrinatie. Overal waren de verhaaltjes verkrijgbaar, ze werden in grote oplagen gedrukt en relatief goedkoop over het land verspreid. De mensen werden actief aangemoedigd ze te lezen.

Hadden deze verhaaltjes een effect op de Chinese bevolking. We mogen veronderstellen van wel. Tot op de dag van vandaag is het Chinese regime sterk bezig met het controleren van de gedachten van haar bevolking. Denk maar aan de censuur van het internet en het onder huisarrest plaatsen van schrijvers en kunstenaars die zaken in vraag durven stellen. Onder Mao was dit niet anders.

Bibliografie

De Mao-strips/Deel 1. Amsterdam, B.V. Uitgeverij De Arbeiderspers, 1972, 168p.

Inhoud: Opiumoorlog, Het rode vrouwendetachment, Blauwe zee en rode harten, Het meisje van de volkscommune.

De Mao-strips/Deel 2. Amsterdam, B.V. Uitgeverij De Arbeiderspers, 1972, 148p.

Inhoud: Op het spoor van de misdaad, Brief uit Zuid-Vietnam, Lei Fêng

CHANG (J.) en HALLIDAY (J.). *Mao, het onbekende verhaal*. Amsterdam, Forum, 2008, 937p.

TSETOENG, (M.). *Artikelen over klassenstrijd, produktie en organisatie*. Amsterdam, Kritiese Bibliotheek Van Gennep, 1973, 118p.

Noten

1. Een complete en kritische biografie hebben we dankzij Jung Chang en Jon Halliday: *Mao, het onbekende verhaal* (2005). Hoewel het boek een aantal negatieve recensies heeft gekregen, is het onmisbaar om de figuur van Mao te bestuderen.
2. Op de website <http://digioll.manoa.hawaii.edu/storybook/index.php> is een mooie verzameling afbeeldingen van lianhuanhua opgenomen. Op de website <http://huntingtonarchive.osu.edu/Exhibitions/litInLine.html> kan een online tentoonstelling worden bekeken.
3. Het Rode Boekje bevat een verzameling van citaten van Mao.
4. Een interessante bundeling van teksten van de hand van Mao vinden we in: TSETOENG, (M.). *Artikelen over klassenstrijd, produktie en organisatie*. Amsterdam, Kritiese Bibliotheek Van Gennep, 1973, 118p.
5. Deze getuigenis is zowel te lezen in Deel 1 als in Deel 2 van 'De Mao-strips' (zie bibliografie voor volledige referentie).
6. Naast het stripverhaal is er ook de film over Lei Fêng, waaraan de foto's zijn ontleend.
7. Er werd zelfs een museum rond zijn figuur opgericht. Zie <http://www.leifeng.org.cn/en.asp>.